

Верховний
Суд

Зобов'язання через призму рішень Верховного Суду

Іван Міщенко

суддя Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду

Принципи (умови) належного виконання зобов'язання

справа за позовом ТОВ до ТОВ про стягнення коштів

Позиція КГС ВС:

- нормами глави 48 Цивільного кодексу України визначено такі **принципи (умови) належного виконання зобов'язання: виконання зобов'язання належними сторонами** (ст. 527 ЦК України); **виконання у належний спосіб** (ст. 529 ЦК України - виконання зобов'язання частинами); **належний строк (термін) виконання зобов'язання** (ст. 530 ЦК України); **належне місце виконання зобов'язання** (ст. 532 ЦК України), а також щодо **належного предмета**
- зобов'язання вважається виконаним належним чином відповідно до умов договору, якщо **боржник виконав його таким чином та способом**, на які повинні були розраховувати обидві сторони, а за наслідками такого виконання **кредитор отримав можливість розпоряджатися виконаним на свій розсуд**
- **неналежне виконання зобов'язання відповідачем (сплата коштів на інший рахунок позивача) призвело до того, що позивач не отримав можливість розпоряджатися виконаним на свій розсуд**, у зв'язку із чим наявні правові підстави для вчинення дій за рішенням суду для належного виконання зобов'язання відповідачем, а останній не вправі розраховувати на те, що позивач має за власний рахунок виправляти негативні для позивача наслідки, що виникли за результатами не добросовісної та не розумної поведінки відповідача (постанова від 05 квітня 2018 року у справі № 914/1027/16 <https://reyestr.court.gov.ua/Review/73261270>)

Місце виконання зобов'язання

справа за позовом приватного підприємства до банку про виконання зобов'язання в натурі та передачу нерухомого майна

Позиція КГС ВС:

- відповідно до статті 532 ЦК України місце виконання зобов'язання встановлюється у договорі. Якщо місце виконання зобов'язання не встановлено у договорі, за зобов'язаннями про передання нерухомого майна виконання провадиться за місцезнаходженням цього майна. Зобов'язання може бути виконане в іншому місці, якщо це встановлено актами цивільного законодавства або впливає із суті зобов'язання чи звичаїв ділового обороту
- суди попередніх інстанцій правильно виходили з того, що підписаний сторонами акт приймання-передачі нерухомого майна та документів до договору купівлі-продажу нерухомого майна є належним, допустимим і достовірним доказом виконання продавцем зобов'язання з передання покупцю нерухомого майна та погодженням кредитором прийняти придбане ним нерухоме майно не за місцем його знаходження, а у місті Києві (постанова від 04 лютого 2020 року у справі № 915/239/19 <https://reyestr.court.gov.ua/Review/87396419>)

Валюта грошового зобов'язання

справа за позовом банку до ФОП про стягнення заборгованості

Позиція КГС ВС:

- відповідно до приписів ч. 2 ст. 524 та ч. 2 ст. 533 ЦК України сторони можуть визначити в грошовому зобов'язанні грошовий еквівалент в іноземній валюті
- при цьому, якщо грошове зобов'язання певним чином виражене в іноземній валюті, у складі такого зобов'язання виокремлюються два взаємопов'язаних елементи: валюта боргу (грошова одиниця, в яких нарахована сума зобов'язання, що дає змогу визначити її вартісне значення) та валюта платежу (грошові знаки, що є засобом погашення грошового зобов'язання і в яких має відбуватися їх фактичне виконання)
- зміст договірних положень у сукупності із встановленими обставинами внесення позичальником платежів на погашення кредиту у перерахунку на швейцарський франк, свідчать про те, що валютою кредитного зобов'язання є швейцарський франк, що також підтверджується встановленим розміром відсотків (постанова від 05 серпня 2020 року у справі № 906/282/16 <https://reyestr.court.gov.ua/Review/90802138>)

Стягнення іноземної валюти (1)

справа про банкрутство фізичної особи (розгляд грошових вимог до боржника)

Позиція КГС ВС:

- відповідно до ст. 533 ЦК України грошове зобов'язання має бути виконане у гривнях. Якщо у зобов'язанні визначено грошовий еквівалент в іноземній валюті, сума, що підлягає сплаті у гривнях, визначається за офіційним курсом відповідної валюти на день платежу, якщо інший порядок її визначення не встановлений договором або законом чи іншим нормативно-правовим актом.
- відсутня заборона на укладення цивільних правочинів, предметом яких є іноземна валюта, крім використання іноземної валюти на території України як засобу платежу або як застави, за винятком оплати в іноземній валюті за товари, роботи, послуги, а також оплати праці, на тимчасово окупованій території України

Стягнення іноземної валюти (2)

- у разі отримання у позику іноземної валюти позичальник зобов'язаний, якщо інше не передбачене законом чи договором, повернути позикодавцеві таку ж суму грошових коштів (суму позики), тобто таку ж суму коштів у іноземній валюті, яка отримана у позику
- тому як укладення правочинів, так і виконання договірних зобов'язань в іноземній валюті, зокрема позики, не суперечить чинному законодавству
- суд має право ухвалити рішення про стягнення грошової суми в іноземній валюті. При цьому належним виконанням зобов'язання з боку позичальника є повернення коштів у строки, у розмірі та саме у тій валюті, яка визначена договором позики, а не в усіх випадках та безумовно в національній валюті України (постанова від 23 березня 2021 року у справі № 909/1347/19 <https://reyestr.court.gov.ua/Review/95976094>)

Індексація грошових коштів (1)

справа за позовом ТОВ до ПрАТ про стягнення коштів

Позиція КГС ВС:

- відповідно до ст. 526 ЦК України, положення якої кореспондуються зі ст. 193 ГК України, суб'єкти господарювання та інші учасники господарських відносин повинні виконувати господарські зобов'язання належним чином відповідно до закону, інших правових актів, договору, а за відсутністю конкретних вимог щодо виконання зобов'язання - відповідно до вимог, що у певних умовах звичайно ставляться. Кожна сторона повинна вжити усіх заходів, необхідних для належного виконання нею зобов'язання, враховуючи інтереси другої сторони та забезпечення загальногосподарського інтересу. Порушення зобов'язань є підставою для застосування господарських санкцій, передбачених ГК України, іншими законами або договором
- грошове зобов'язання має бути виконане у гривнях. Разом з тим ч. 2 ст. 533 ЦК України допускає, що сторони можуть визначити в грошовому зобов'язанні грошовий еквівалент в іноземній валюті

Індексація грошових коштів (2)

- сума, що підлягає сплаті за зобов'язанням, **визначається у гривнях за офіційним курсом НБУ**, встановленим для відповідної валюти на день платежу, якщо інший порядок її визначення не передбачений договором або законом чи іншим нормативно-правовим актом
- індексації внаслідок знецінення підлягає лише грошова одиниця України - гривня, іноземна валюта індексації не підлягає. Звідси норми ч. 2 ст. 625 ЦК України щодо сплати боргу з урахуванням встановленого індексу інфляції поширюються лише на випадки прострочення грошового зобов'язання, визначеного у гривнях (постанова від 29 квітня 2021 року у справі № 910/11077/20 <https://reyestr.court.gov.ua/Review/96628674>)

Черговість погашення вимог кредитора (1)

справа за позовом приватного підприємства до ТОВ про стягнення заборгованості

Позиція КГС ВС:

- за правилами ст. 534 ЦК України у разі недостатності суми проведеного платежу для виконання грошового зобов'язання у повному обсязі ця сума погашає вимоги кредитора у такій черговості, якщо інше не встановлено договором: - у першу чергу відшкодовуються витрати кредитора, пов'язані з одержанням виконання; - у другу чергу сплачуються проценти і неустойка; - у третю чергу сплачується основна сума боргу
- можливість застосування ст. 534 ЦК України безпосередньо залежить від змісту реквізиту «Призначення платежу» платіжного доручення, яким боржник здійснював платіж кредиторів на виконання грошового зобов'язання. Це означає, що якщо платник (боржник) здійснює переказ коштів з чітким призначення платежу щодо погашення основного боргу (оплата товару, робіт, послуг), черговість, встановлена ст. 534 ЦК України застосовуватися не може

Черговість погашення вимог кредитора (2)

- розподіл коштів може здійснюватися кредитором відповідно до ст. 534 ЦК України у випадку, коли стягнення заборгованості здійснюється в порядку виконавчого провадження, або платіж буде отриманий без реквізиту «Призначення платежу» чи як загальна підстава – на виконання договору або погашення кредиторської заборгованості
- оскільки наявні серед матеріалів справи банківські виписки свідчать, що в якості призначення здійснених платежів відповідачем зазначено: «оплата за оренду нежитлового приміщення» із зазначенням місяця, за який ці кошти сплачуються, при цьому договором не передбачено можливості самостійного розподілу орендодавцем отриманих від орендаря коштів з чітким призначенням їх сплати, в даному випадку розподіл коштів не може здійснюватися із застосуванням ст. 534 ЦК України (постанова від 26 вересня 2019 року у справі № 910/12934/18 <https://reyestr.court.gov.ua/Review/84627201>)

Черговість погашення вимог кредитора (3)

справа за позовом ТОВ до ТОВ про стягнення заборгованості за поставлений товар

Позиція КГС ВС:

- у випадку, коли в графі платіжного доручення «призначення платежу» відсутні посилання на період, дату, номер договору, згідно з яким здійснюється платіж, тощо, такий період має визначатись одержувачем відповідно до умов договору між платником та одержувачем коштів. Якщо відповідні застереження у договорі відсутні, то у разі наявності заборгованості платежі мають відноситись на погашення заборгованості в хронологічному порядку: починаючи з тієї, що виникла у найдавніший період, до повного її погашення
- розподіл коштів може здійснюватися кредитором відповідно до ст. 534 ЦК України у випадку, коли стягнення заборгованості здійснюється в порядку виконавчого провадження, або платіж буде отримано без реквізиту «Призначення платежу» чи як загальна підстава – на виконання договору або погашення кредиторської заборгованості тощо (постанова від 26 грудня 2019 року у справі № 911/2630/18 <https://reyestr.court.gov.ua/Review/86618989>)

Відповідальність за невиконання грошового зобов'язання (1)

справа за позовом банку до фізичних осіб про стягнення коштів

Позиція ВП ВС:

- за змістом положень ст. 526 ЦК України **зобов'язання має виконуватися належним чином** відповідно до умов договору та вимог цього Кодексу, інших актів цивільного законодавства, а за відсутності таких умов та вимог - відповідно до звичаїв ділового обороту або інших вимог, що звичайно ставляться
- якщо у зобов'язанні встановлений строк (термін) його виконання, то воно підлягає виконанню у цей строк (термін) (ст. 530 ЦК України)
- для належного виконання зобов'язання **необхідно дотримуватись визначених у договорі строків, зокрема щодо сплати коштів**, визначених кредитним договором, а тому прострочення виконання зобов'язання є його порушенням

Відповідальність за невиконання грошового зобов'язання (2)

- нараховані на суму боргу інфляційні втрати та 3 % річних входять до складу грошового зобов'язання і вважаються особливою мірою відповідальності боржника за прострочення грошового зобов'язання, оскільки виступають способом захисту майнового права та інтересу, який полягає у відшкодуванні матеріальних втрат кредитора від знецінення грошових коштів унаслідок інфляційних процесів та отриманні компенсації (плати) від боржника за користування ним утримуваними грошовими коштами, належними до сплати кредиторів
- наявність судового рішення про стягнення суми боргу за кредитним договором, яке боржник не виконав, не припиняє правовідносин сторін цього договору, не звільняє боржника від відповідальності за невиконання грошового зобов'язання та не позбавляє кредитора права на отримання сум, передбачених ст. 625 ЦК України, за увесь час прострочення
- невиконання боржником грошового зобов'язання є триваючим правопорушенням, тому право на позов про стягнення коштів на підставі ст. 625 ЦК України виникає у кредитора з моменту порушення грошового зобов'язання до моменту його усунення і обмежується останніми 3-ма роками, які передували подачі такого позову (постанова від 08 листопада 2019 року у справі № 127/15672/16-ц (провадження № 14-254цс19) <https://reyestr.court.gov.ua/Review/85743708>

Дякую за увагу!